

Stockholm den 14 mars 2025

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

1. Inledning

Barnrättsbyrån har beretts tillfälle att svara på remiss av Ds 2024:30, En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (hädanefter LIV). Barnrättsbyrån är en unik funktion med oberoende barnombud som erbjuder barn socialt och juridiskt stöd, råd och praktisk hjälp i alla frågor som rör deras rättigheter. Barnrättsbyrån yttrar sig med utgångspunkt i uppdragsarbetet med barn och unga samt barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnrättsbyrån gör följande bedömning:

- Barnrättsbyrån **avstyrker** förslaget om LIV i dess helhet.
- Barnrättsbyrån **anser** att regeringen bör avvakta med att gå vidare med LIV till dess att den nya socialtjänstlagen har trätt i kraft och dess effekter har kunnat utvärderats.
- Oaktat detta, ser Barnrättsbyrån **positivt** på förslaget om rätt till tillfällig föräldrapenning för deltagande i insatser i öppna former som har beslutats med samtycke enligt socialtjänstlagen (SoL) eller enligt LIV. Förslaget i denna del är väl motiverad. En sådan tillfällig föräldrapenning underlättar samt möjliggör för föräldrar som vill delta i öppna insatser enligt SoL, men som av ekonomiska anledningar inte kan delta. Förslaget står i enlighet med Barnkonventionens bestämmelser om statens ansvar att ge lämpligt stöd till föräldrar när de fullgör sitt ansvar för att barnets rättigheter ska garanteras.

2. Barnrättsbyråns övergripande synpunkter

Barnrättsbyrån bedömer att förslaget om LIV riskerar att motarbeta syftet med den nya socialtjänstlagen. Regeringens avsikt är att den nya socialtjänstlagen ska bidra

BARNRÄTTSBYRÅN.

till att göra socialtjänsten mer lätt tillgänglig, sänka trösklarna för att få, och vilja ta emot insatser, samt möjliggöra att hjälp erbjuds innan behoven blir för stora. Att införa en funktion där socialtjänsten kan besluta om insatser utan samtycke, bland annat genom hot om vite mot föräldrar, är i direkt konflikt med tanken om ett stärkt barnrättsperspektiv och stärkt förtroende för socialtjänsten i den nya socialtjänstlagen.

Barnrättsbyrån känner en stor oro över den förskjutning som görs av straffrättsliga åtgärder in i det socialrättsliga systemet. En förskjutning pågår just nu där socialtjänsten bär alltmer ansvar för brottsförebyggande åtgärder. Elektronisk fotboja återkommer i flertalet statliga utredningar både inom ramen för SiS verksamhet och inom det straffrättsliga systemet.¹ Idag, och historiskt sett, används elektronisk övervakning genom fotboja av Kriminalvården inom ramen för verkställigheten av ett straff. Barnrättsbyrån understryker återigen att en sådan straffrättslig åtgärd inte hör hemma inom ramen för den sociala barnvården.²

Utredningen har inte undersökt anledningen till att vissa föräldrar tackar nej till socialtjänstens insatser. Vår erfarenhet av arbete med barn och unga visar att det ofta finns goda skäl till att föräldrar har en bristande tillit till socialtjänsten. Den bristande tilliten kan exempelvis handla om en rädsla för myndigheterna eller att insatserna inte är anpassade utefter familjens behov.³ Ett exempel från Barnrättsbyråns operativa verksamhet är föräldrar som efterfrågar hjälp i hemmet (hemmahos:are) men som i stället får en familjebehandlare som de får besöka på socialtjänstens kontor.

Tvångsingripande insatser leder till mindre frivillighet och kan i längden skada tilliten till socialtjänsten. Förslagen saknar forskningsstöd. Ett mellantvång bidrar till en ytterligare obalans mellan den unge och socialtjänsten som kan skada möjligheten till relation och tillit till myndigheten. Ett så kallat mellantvång strider dessutom mot både kunskap och beprövad erfarenhet om förändringsprocesser och hur socialt arbete fungerar. En ny rapport från Myndigheten för vård- och omsorgsanalys visar att förtroendet för socialtjänstens arbete med barn, unga och familjer är

¹ Se bl.a. utredningen Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2024:26) samt i betänkandet En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44).

² Se även Barnrättsbyråns remissvar över Ds 2024:26.

³ Se bl.a. Socialstyrelsen - Socialtjänstens placeringar av barn och unga med svensk och utländsk bakgrund, september 2024.

förhållandevis lågt hos allmänheten.⁴ Socialtjänstens arbete borde därför fortsatt vara riktat mot ett förtroendebaserat arbete, men resurser behöver tillsättas för att det ska vara möjligt.

Nedan följer Barnrättsbyråns kommentarer på några utvalda förslag som anses vara särskilt problematiska för barn och unga inom vår målgrupp.

Kapitel 10.2.8 – En särskild föreskrift om fritidsaktiviteter

Utredaren föreslår att socialnämnder ska få besluta om en särskild föreskrift avseende ett barns eller en ung persons deltagande i en fritidsaktivitet. Förslaget om särskilda föreskrifter om fritidsaktiviteter omfattar däremot inte en rätt till särskild ersättning för kostnader.⁵

Barnrättsbyrån anser att förslaget strider mot barns rätt till och fria deltagande i fritid, lek och vila enligt artikel 31 och riskerar att leda till ekonomisk diskriminering av barn och unga.⁶ Barnrättsbyrån bedömer det som bristfälligt att utredningen inte har beaktat dessa aspekter.

Staten ansvarar för att skapa förutsättningar för barns rätt till fritid och lek, men detta ska inte ske genom tvång.⁷ Enligt artikel 2 i Barnkonventionen får barn inte utsättas för diskriminering på grund av omständigheter som rör barnet eller dess föräldrar. Utredaren anser att föräldrar kan söka om ekonomiskt bistånd för kostnaderna som uppstår.⁸ Enligt dagens bestämmelser i och rådande tolkning av socialtjänstlagen har familjer i många fall inte rätt till ekonomiskt bistånd.⁹ Mycket talar för att det kommer bli svårare att få rätt till ekonomiskt bistånd framöver. Exempelvis föreslår en utredning att ett bidragstak ska införas för ekonomiskt bistånd. Det skulle innebära kraftiga nedskärningar i försörjningsstödet för familjer med många barn.¹⁰

⁴ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, "Väl förtrogen?", rapport 2024:2.

⁵ Jfr även kapitel 11.7.10 i utredningen om ingen rätt till särskild ersättning för kostnader.

⁶ Det är barnet självt som fattar beslut om att utöva rättigheten eller inte, och detta val bör erkännas, respekteras och skyddas, FN:s barnrättskommitté, CRC/C/GC/17, p. 14 (g).

⁷ Allmän kommentar nr. 17, p. 49.

⁸ Se DS 2024:30, s. 386

⁹ Se bl.a. "Fattigdom, social barnavård och barns rättigheter – en rättsvetenskaplig analys" i Socialvetenskaplig tidsskrift 2024:3-4, Tim Holappa och Pernilla Leviner.

¹⁰ SOU 2025:15.

Frågan om ekonomisk ojämlikhet inom ramen för fritidsaktiviteter måste förstås i sitt sammanhang, nämligen social barnavård. En studie från Socialstyrelsen visar att socialtjänstens placeringar av barn och unga hänger starkt samman med socioekonomiska faktorer, vilket innebär att barn i ekonomiskt utsatta familjer löper större risk att bli placerade.¹¹ Sammanhang med fritidsaktiv att särskilt träffa vårdnadshavare i socioekonomiskt utsatta områden, där socialtjänsten saknar resurser att möta upp de stora behov som finns

10.2.14 – Beslut om insatser och särskilda föreskrifter när en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller HVB avslutas

Utredaren föreslår att socialnämnder ska få besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter med stöd av lagen om insatser inom socialtjänstlagen till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas till barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller ett HVB.

Bristerna i dagens eftervård ska inte kompenseras genom tvång. Barnrättsbyrån anser att det i stället bör läggas fokus på socialtjänstens ansvar för arbetet i samband med att en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller HVB avslutas. Åtgärder behöver vidtas för att underlätta en individuellt anpassad eftervård.¹² Ofta brister samverkan vid övergången av att SiS ansvar slutar och att socialtjänsten tar över. En väl fungerande eftervård skulle kunna innebära att behovet av insatser och särskilda föreskrifter genom tvång minskar.

När barn och unga lämnar HVB eller SiS-hem är vår erfarenhet från vårt operativa arbete att barnen många gånger går från en uppväxt på institution, där de stått under konstant bevakning och kontroll, till en bristande eftervård där socialtjänsten alltför ofta inte tar något ansvar över deras tillvaro.

I tillägg till detta vittnar de barn och unga på SiS-hem som Barnrättsbyrån möter i sitt arbete allt för ofta om en verklighet där socialtjänsten inte är närvarande i deras liv. Upplevelsen av frånvaro av socialtjänsten påverkar den unges inställning och tillit till socialtjänsten, vilket ytterligare försvårar behandlingsarbetet. Grunden för allt socialt arbete är tillit och en god relation till myndigheterna. I arbetet med utsatta

¹¹ Se bl.a. Socialstyrelsen - Socialtjänstens placeringar av barn och unga med svensk och utländsk bakgrund, september 2024.

¹² Se även Riksrevisionens rapport, RiR 2024:7, SiS särskilda ungdomshem – brister i statens tvångsvård av barn och unga, s. 85.

barn och familjer är det oerhört viktigt för Barnrättsbyrån med en barnsyn där barn gör rätt om de kan, inte om de vill. När barn inte kan det, är det vuxnas ansvar att undanröja de hinder som finns för att barnet ska kunna göra rätt.¹³ Detta uppnås inte bäst genom tvång.

Kapitel 12.6.5 – Förutsättningar för elektronisk övervakning

Barnrättsbyrån avstyrker förslaget om användning av elektronisk övervakning (fotboja) för barn. Barnrättsbyrån motsätter sig starkt förslaget om att införa elektronisk övervakning för barn inom socialtjänstens insatser, samt att socialnämnden ges befogenhet att besluta om sådan övervakning.

Utredningen föreslår att socialnämnder ska få besluta att efterlevnaden av en särskild föreskrift till barn och unga, som har fyllt 15, om att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad ska kontrolleras med hjälp av fotboja. Syftet med förslaget är att förhindra att barnet eller den unge involveras i eller ägnar sig åt brottslig verksamhet.

Fotboja på barn hör inte hemma inom det sociala arbetet

Stigmatiseringen och upplevelsen hos barn av att stämplas som kriminell kan enligt forskning i sig skapa ett framtida faktiskt kriminellt beteende. Reaktionen behövs från samhällets sida när barn riskerar att fara illa, men det är viktigt att dessa reaktioner skiljer på person och handling samt är proportionerliga. Samhällets intresse av repressalier och kontroll kan ibland vara vägande skäl inom ramen för det kriminalpolitiska området, men är inte ett vägande skäl i det sociala arbetet. Åtgärden förefaller snarare vara till för samhällets skydd än för barnets bästa.

Fotboja beskrivs kunna användas vid risk för delaktighet i brottslighet, exempelvis om den unge får ett erbjudande om betalning för att utföra ett brott.¹⁴ Barn och unga i den anordnade barnhearingen har själva lyft att en begränsning av rörelsefriheten inte angriper själva grundproblemet för barn som är i "dåliga umgängen". Barnrättsbyrån bedömer att fotboja mot barn i ett så tidigt skede som föreslås är oproportionerligt i förhållande till inskränkningen av barnets rörelsefrihet och personliga integritet. Barnrättsbyrån ifrågasätter dessutom hur elektronisk

¹³ Se Greene, Ross. Explosiva barn. Studentlitteratur AB, 2003, där han beskriver uttrycket "kids do well if they can"

¹⁴ Ds 2024:30, s. 504.

övervakning står överens med syftet att undanhålla barn och unga från dåliga umgängen långsiktigt. Förslagen om särskilda föreskrifter riktade mot barn har dessutom inte testats och utvärderats ännu, och det finns därför ingen prognos för av hur många barn och unga som kan omfattas.

Socialtjänstens funktion blir tvetydig

Liksom utredaren själv lyfter måste utgångspunkten för socialtjänstens arbete vara att det finns en tro på att barnet eller den unge inte bara kan, utan också kommer följa den särskilda föreskriften.¹⁵ En sådan tro är viktig för att den unge ska ha ett förtroende för socialtjänsten. Barnrättsbyrån anser att det mot denna bakgrund är problematiskt att socialnämnden föreslås ha befogenhet att besluta om elektronisk övervakning.

13.2.3 Socialnämnder ska ha möjlighet att förena vissa beslut med vite

Utredaren föreslår att ett beslut till vårdnadshavare om en insats som har fattats med stöd av LIV ska få förenas med vite.

Barnrättsbyrån anser att ett beslut om vite kan ha en negativ påverkan på de barn och unga som redan lever ekonomiskt utsatthet. Ekonomiska sanktioner är inte heller vara ett verktyg för att driva fram motivation. Barnrättsbyrån anser att utredaren inte tillräckligt har beaktat barnrättsperspektivet i sin bedömning.

Utredningens samtliga förslag ska enligt utredaren först och främst till att förebygga och förhindra att barn och unga far illa medan barnet eller den unge bor hemma.¹⁶ Tanken med att förena beslut riktade till vårdnadshavare med vite är att vilket betona vårdnadshavares ansvar och vikten av att fullgöra det socialnämnden har bedömt är nödvändigt.¹⁷ Som redan har redovisats för hänger placeringar av barn och unga starkt samman med socioekonomiska faktorer, vilket innebär att ett beslut om vite kan orsaka en ekonomisk stress hos familjer som redan har ekonomiska svårigheter. I yttersta fall är det barnet som drabbas, och som dessutom kan känna en skuld eller ges skuld i frågan. Risken att barnet i familjen drabbas av ett beslut om vite lyfts även i utredningen. Barnrättsbyrån anser däremot att utredaren inte

¹⁵ Ds 2024:30, s. 502.

¹⁶ Ds 2024:30, s. 748.

¹⁷ Ds 2024:30, s. 749.

tillräckligt har beaktat barnrättsperspektivet i sin bedömning, varken i själva förslaget eller i barnkonsekvensutredningen i avsnitt 18.2.

I tillägg till detta, instämmer vi i Visions remissyttrandes resonemang om att de uppfattar att utgångspunkten för utredningens förslag är att föräldrar kan men inte vill. Se vårt liknande resonemang ovan kring att barn gör rätt om de kan. Vi instämmer med Vision om att denna negativa människosyn som utredningen ger uttryck för, inte är förenligt med socialtjänstens grundsyn som bygger på att människor i grunden vill men inte kan – och därför behöver samhällets stöd.

Detta remissyttrande har föredragits av barnombud och jurist Azalea Safaei.

Ida Hellrup
biträdande generalsekreterare
Barnrättsbyrån